

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. Аналіз досліджень і публікацій. За сталої тенденції поступового скорочення бюджету аудиторного навчального часу виникає реальна загроза зниження якості навчання майже за всіма дисциплінами сьогодної функціонуючої вищої, частково чи повністю профільованої школи. Ознаки цього зниження вже у наявності. Зокрема цей висновок поширюється на рівень фізичного виховання учнів і студентів [1]. Наявні дані свідчать про незадовільний стан здоров'я та рівень фізичної підготовки молоді не лише до військової служби, а й до навчальної та подальшої трудової діяльності за більшістю із сучасних масових професій [2, 3]. Серед студентської молоді поширені шкідливі звички, а домінуюча сьогодно у світі світоглядна установка на пріоритет здоров'я – відсутня [1]. Таким чином, наявні фізичні і психічні вади в більшості студентів мають вирішальний вплив на успішність навчання, якість оволодіння професією, працездатність і взагалі вирішення валеологічної (здорового способу життя) проблеми як показника цивілізованості держави та соціально-економічного стану суспільства.

Отже, маємо нагальну потребу – вдосконалити фізвиховання у вищих педагогічних закладах та компенсувати директивне скорочення навчального часу й неминучі втрати за сталих традиційних методик фізвиховання. Понад усе потрібно забезпечити задовільний стан здоров'я учнів і студентів. Це об'єктивно нелегке практичне завдання потребує відповідального науково-теоретичного обґрунтування.

Постановка завдання. Пошук засобів вирішення означеної соціально-педагогічної та водночас валеологічної проблеми в тій її частини, що стосується планованого та всебічно забезпеченого, зокрема бюджетом навчального часу, підпроцесу фізичного виховання, який супроводжує єдиний навчальний процес у будь-якому навчальному закладі.

Вклад основного матеріалу. Організація інтенсивного навчально-виховного процесу (НВП) в умовах суворо лімітованого бюджету часу лишається одним із головних завдань педагогічного менеджменту. Досі не подолані непорозуміння між окремими менеджерами з освітою викладача-предметника чи спеціаліста-професіонала. До останнього часу спроби інтенсифікації НВП за рахунок міжпредметно та міжпрофесійно узгодженого перерозподілу наявного часу врешті-решт зводилися до випадків часткового і малоефективного розв'язання проблеми. Тому можна вважати теоретично та практично доведеним, що жодний міжпредметний розподіл часу не в змозі задовольнити всі вимоги до сучасного багатоцільового НВП. Потрібна зміна самого процесу, його якості. Засоби інтенсифікації діяльності обох сторін-учасників НВП утворили технологічні різновиди його забезпечення, що можуть бути традиційними або оновленими, інноваційними за окремих ознак. Обмежені, а часом навіть суперечливі можливості окремих способів і засобів інтенсифікації НВП з урахуванням валеологічних вимог до життєдіяльності сторін-учасників, вік яких має широкий спектр, примушують сьогодно шукати більш радикальні шляхи і засоби [4].

Природною є реалізація можливостей всеохоплюючого системного підходу [5]. Сьогодно він набув широкого застосування в теоретичних дослідженнях самих різних галузей завдяки впорядкованому аналізу-синтезу складних багатофакторних систем, до яких належить і освіта. Але він все ще обмежено реалізується у практично спрямованих дослідженнях педагогічних систем. Продовжуються здебільшого безсистемні дослідження окремих, не пов'язаних між собою сторін НВП і впливу на нього розрізнених факторів. Все це спричинило те, що за суто системного підходу в освітній практиці на цей час зроблено мало.

Проте настав час зробити помітний крок вперед за рахунок аналізу й узагальнення думок і даних, що містять у собі численні літературні джерела. Останні подають проблему інтенсифікації НВП у різних аспектах і на різному рівні як теоретичної, так і особливо практичної проробки. Погляди авторів здебільшого не узгоджені та часом протилежні. Тому

насамперед потрібно виділити достатньо загальну (в розумінні міжпредметну та міжпрофесійну) ідею, що здається доступною і досить дієвою в реалізації. Такою ідеєю, на наш погляд, є широко обговорюваний сьогодні якісний перехід від поширених за кількістю до кількісно обмежених нових змістовних і структурних угруповань, що набули назву інтегрованих навчальних дисциплін [6]. Слід зазначити, що деякий час (70-80 роки минулого століття) зближення природничої та гуманітарної парадигм мало місце у вітчизняній фізвиховній теорії, що спиралася на розвинену й успішну спортивну практику, спричинило появу самостійної навчальної та наукової дисципліни "Загальна теорія підготовки спортсменів у олімпійському спорті". Вона є прикладом "сучасних інтегративних наук" із "міждисциплінарним підходом" та "інтеграцією емпіричного матеріалу суміжних наукових дисциплін у власне знання" [7]. Автору довелося брати участь у тоді широкомасштабних дослідженнях, що велися під загальним керівництвом В. Н. Платонова. Сьогодні актуальне питання утворення резерву навчального часу за рахунок доступної інтеграції знань чекає на своє вирішення.

Насамперед доцільно звернути увагу на вже розпочаті спроби поєднання навчальних дисциплін, що отримали назву сумісних, під проводом фізичного та валеологічного виховання, про які йдеться, наприклад, у статтях [2, 3] і їм подібних. Можна дійти попереднього висновку, що найближчими з сумісників фізичного вбачаються трудове політехнічне, профорієнтаційне й суто професійне виховання, військова й медична підготовка та інші. Першим кроком на означеному шляху може стати поширена ідея впровадження у професійно зорієнтованих навчальних закладах комплексної, за набутою назвою професійно-прикладної фізичної підготовки – ППФП [3]. Цю останню апробовують у навчальному процесі за напрямком своєї галузі чимало дослідників із числа творчих викладачів. У своїх публікаціях вони наводять багато доказів як "за", так і "проти" об'єднання, комплексування, укрупнення конкретних дисциплін традиційного для свого закладу навчального плану, наводять методику і результати своїх практичних інноваційних спроб. Задля ілюстрації можна скористатися міркуваннями, які наведені, наприклад, у роботах [2, 3], надавши їм інтерпретації, що наближує їх до теми нашого дослідження. Для нас важливо, що в них йдеться, по-перше, про наявність особливостей впливу конкретного засобу (наприклад, занять зі спортивної боротьби [2]), а по-друге – про вибір впливових засобів стосовно учнів, що здобувають конкретну професію (наприклад, зварювальника [3]).

У роботі [2] з посиланням на досвід багатьох країн (США, Японії, Німеччини, Ірану, Туреччини, Болгарії), де успішно використовують різні види спортивних одноборств, указано на оздоровчу, освітню та виховну роль спортивної боротьби, що спричинило до її введення в сучасні навчальні програми. Та особливість боротьби, як одного із засобів фізвиховання, складає "високий рівень швидко-силових рухів, витривалості до м'язової роботи різної інтенсивності, координаційних здібностей, високих кондицій у гнучкості". Навіть скорочений перелік фізичних і морально-вольових якостей, розвитку яких сприяє спортивна боротьба, свідчить про її корисність для виховання насамперед майбутніх військових. Та сила, спритність, витривалість, кмітливість, працездатність, вміння знаходити рішення у складних обставинах конче потрібні не лише для бою, але й для праці за відповідною професією.

У роботі [3] зауважено, що праця будь-якого учня у своїй основі має розумову діяльність за концентрації уваги на змісті праці. Втрата уваги внаслідок накопичення втоми призводить до зниження працездатності. Як відомо, кращим відпочинком у ході тривалих занять є зміна вправ розумових на фізичні. Для цього профільовані заклади мають підвищені можливості, тому що учні в них отримують не лише середню чи вищу освіту, але й набувають професійних умінь і навичок. Природно виникає бажання взаємопоєднання фізвиховання та професійного навчання. Цілісний навчальний матеріал має змогу містити в оптимальному (за критерієм мінімуму витрат часу на засвоєння) сполученні та послідовності як перше, так і друге. Відомо, що витрати часу пов'язані з утримуваною працездатністю, інакше – інтенсивністю навчальної праці. Посилаючись на думку, що достатня фізпідготовка

є основою високої працездатності в усіх без винятку видах навчання, Шевцов В. О. [3] уточнює її відносно ППФП: "При рівних умовах учень із достатньою фізпідготовкою скоріше оволодіє виробничими процесами й успішніше подолає завдання трудового навчання..., ніж той учень, у якого низький рівень рухового розвитку". Загальна фізпідготовка являє собою базу здійснення всієї рухової діяльності людини, але через обмежений час профілізація сприяє підвищенню інтенсивності. Далі стосовно професії зварювальника (прийняття до уваги особливостей трудової діяльності) конкретизується вектор доцільних засобів фізвиховання у процесі ППФП.

Висновки. Таким чином, стає очевидною доцільність поєднання фізвиховання з профільним у єдиній професійно-прикладній фізичній підготовці – ППФП. За ППФП значно полегшується мотивація інтенсивної праці на користь обом складовим. Передумовою слугує те, що кожен викладач фізвиховання добре знає, на які професії прийшли вчитися його учні. Для організації ППФП йому достатньо звернути увагу на вимоги професії до фізичних якостей, рухових навичок і психофізіологічних функцій майбутніх спеціалістів. Співставлення їх із можливостями тих чи інших засобів фізвиховання дозволяє відібрати кращі за відповідністю до професії. Нарешті це відповідає професійному обов'язку вчителя фізкультури, перед яким завжди стоїть питання індивідуальної доцільності застосування різноманітних методів і засобів фізвиховання. Викладач завжди піклується про використання аудиторного часу з максимальною користю для учнів.

Зведення в єдину навчально-тренувальну систему ППФП здебільшого самостійних сьогодні загальнофізичної та професійної підготовок є завданням, що значно складніше, ніж вправи з кожної окремо, як це мало місце до останнього часу. Платою за позитивну, нову якість ППФП є її поширена варіативність замість узагальнених окремих методик. Вона обумовлена бажанням гармонізації власне фізичної підготовки в навчальному закладі (всебічного фізичного розвитку лише з метою забезпечення належного рівня здоров'я та навчальної працездатності) з набуттям навичок фахової діяльності, яка за різних професій (розподілу праці) неодмінно має свої особливості. Але саме нова якість ускладненої ППФП дозволяє взаємодосконалити обидві складові й отримати економію часу, за суттю – інтенсифікацію НВП. Без такого системного ускладнення сьогодні не лишилося помітних можливостей інтенсифікації, на яку змушує обмеження часу аудиторних занять. Реалізація резерву вимагає переглянути методику і засоби досягнення об'єднаних цілей за системного підходу в порівнянні з відокремленими.

Таким чином, системно (у вигляді ППФП) об'єднані фізвиховна та профілююча складові навчання утворюють єдиний структурний елемент – підсистему. Тепер використання численних засобів фізвиховання потребує додаткового розгляду з урахуванням їх впливу на професійну підготовленість майбутніх спеціалістів. Більш звужений перелік дієвих засобів складається на підставі порівняння ваги кожного з них у єдиній підсистемі, що забезпечує потрібний рівень фізичного розвитку учнів за передбачуваної професії та обмеженого навчального часу.

Перспективи подальших досліджень. Одним із можливих шляхів удосконалення фізичного виховання у вищих педагогічних закладах вбачається органічне поєднання фізвиховання з професійною підготовкою майбутніх спеціалістів. Воно здійснюється на засадах взаємопроникнення та взаємовпливу, що властиві системному підходу. Можна погодитися з назвою "Професійно-прикладна фізична підготовка" (ППФП) нової інтегрованої дисципліни, яка може розглядатись як етап поширення існуючої тенденції до запровадження інтегрованих дисциплін. Суттєву ознаку ППФП становить інтенсифікація навчальної праці обох взаємодіючих сторін-учасників. Першочерговим кроком із реалізації ППФП вбачається уточнення її особливостей у порівнянні з відокремленими складовими екстенсивного процесу шляхом конкретизованого переліку потрібних інноваційних змін. Також потрібне подальше узагальнююче дослідження та розробка і апробація засобів забезпечення диференційованої за передбачуваних професій фізпідготовки. Від виконавців – досвідчених викладачів вимагається різнобічна проінформованість із проблем фізичного

розвитку та профільної підготовки молоді, а також сучасних екології, валеології та виробничих процесів за новими технологіями.

Список використаних джерел

1. Петриненко Л. О. Формування здорового способу життя у підростаючого покоління / Л. О. Петриненко // Наукові записки кафедри педагогіки : зб. наук. пр. / ХНУ. – Х.: Основа, 2002. – Вип. 9. – С. 417–423.
2. Огарь Г. О. Вплив засобів боротьби на загальну фізичну підготовку учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Г. О. Огарь, В. Л. Ласиця // Теорія та практика фізичного виховання. – Х. : ТОВ "ОВС", 2001. – № 3. – С. 41–43.
3. Шевцов В. О. Фізична культура в ПТУ / В. О. Шевцов // Теорія та практика фізичного виховання. – Х. : ТОВ "ОВС", 2001. – № 3. – С. 43–44.
4. Ремзі І. В. Пошук шляхів і засобів удосконалення фізичного виховання у профорієнтованій школі / І. В. Ремзі // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х. : ХДАФК, 2003. – Вип. 6. – С. 169–173.
5. Гапон Е. В. Можливості системного підходу до реформування освіти в Україні / Е. В. Гапон, В. І. Гапон // Наукові записки кафедри педагогіки : зб. наук. пр. / ХНУ. – Х. : Основа, 2004. – Вип. 11.
6. Корсак К. Інтегровані предмети проти профанації / К. Корсак // Науковий світ. – 2002. – № 11. – С. 12–13.
7. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте : учеб. для студ. вузов физ. воспитания и спорта / В. Н. Платонов. – К. : Олимп. лит., 1997. – 583 с.

Ремзі І. В.

Удосконалення професійно-прикладної фізичної підготовки у вищих педагогічних закладах

Обґрунтовано можливість удосконалення фізичного виховання у вищій школі шляхом введення інтегрованої за системного підходу дисципліни "Професійно-прикладна фізична підготовка", встановлено її інтегративні властивості та особливості за суттю інтенсифікованого навчального процесу.

Ключові слова: удосконалення, фізичне виховання, вища школа, інтегровані дисципліни, професійно-прикладна фізична підготовка, інтенсифікація, навчальний процес.

Ремзи И. В.

Усовершенствование профессионально-прикладной физической подготовки в высших педагогических заведениях

Обусловлена возможность усовершенствования физического воспитания в высшей школе путем введения интегрированной дисциплины "Профессионально-прикладная физическая подготовка", установлены ее интегративные особенности и особенности по сути интенсифицированного учебного процесса.

Ключевые слова: усовершенствование, физическое воспитание, высшая школа, интегрированные дисциплины, профессионально-прикладная физическая подготовка, интенсифицирование, учебный процесс.

I. Ramsey

Improvement of Professional and Applied Physical Preparation in the Highest Pedagogical Institutions

This paper shows the possibility of perfecting physical education in a higher school by introducing the system of integrated discipline "Professionally applied physical fitness" and establishes its integrative properties. The article gives the particular examples and reasons as far as the introduction of means and tasks into studies is concerned.

Key words: perfecting, physical education, higher school, integrated discipline, professionally applied physical fitness, integrative properties.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2012 р.